

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради PhD 16391
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Бурашнікова Олена Сергіївна, 1982 року народження, громадянка України, освіта вища. У 2005 році закінчила Гуманітарний університет «Запорізький інститут державного та муніципального управління» за напрямом підготовки «Право» та здобула кваліфікацію бакалавра права (диплом АР№28184990). У 2006 році закінчила Гуманітарний університет «Запорізький інститут державного та муніципального управління» за спеціальністю «Правознавство» та здобула кваліфікацію магістра права (диплом АР№30389428).

У 2020 році закінчила Товариство з обмеженою відповідальністю «Бердянський університет менеджменту і бізнесу» та здобула кваліфікацію бакалавра з економіки (Освітня програма «Економіка підприємництва», диплом В20№188284).

Працює на посаді заступника директора з юридичних питань Товариства з обмеженою відповідальністю «БІМАТ» (ЄДРПОУ 39812547).

Виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Філософія».

Разова спеціалізована вчена рада PhD 16391, утворена наказом Запорізького національного університету, Міністерства освіти і науки України, м. Запоріжжя від 02 липня 2026 року №304 згідно з рішенням Вченої ради Запорізького національного університету від 29.06.2026, протокол № 14-ДФ у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради:

ЧАЙКИ Ірини Юріївни, доктора філософських наук, доцента, професора кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету.

Рецензента:

МАСЮКА Олега Петровича, доктора філософських наук, доцента, професора кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету.

Офіційних опонентів:

КРАВЧЕНКО Алли Анатоліївни, доктора філософських наук, професора, завідувачки кафедри філософії, соціології та політології Державного торговельно-економічного університету (м. Київ);

ДОЛЬСЬКОЇ Ольги Олексіївни, доктора філософських наук, професора, професора кафедри філософії Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних наук Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»;

УТЮЖ Ірини Геннадіївни, доктора філософських наук, професора, завідувачки кафедри суспільних дисциплін Запорізького державного медико-фармацевтичного університету.

На засіданні «07» вересня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки Бурашніковій Олені Сергіївні на підставі публічного захисту дисертації «Феномен цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку: соціально-філософський аналіз» за спеціальністю 033 Філософія.

Дисертацію виконано у Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Запоріжжя.

Науковий керівник Воронкова Валентина Григорівна, доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри управління та адміністрування факультету соціології та управління Запорізького національного університету.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису українською мовою. Дисертація містить науково обґрунтовані результати досліджень здобувачки у сфері соціальної філософії, які мають наукове значення для розвитку галузі знань 03 Гуманітарні науки та спеціальності 033 Філософія та відповідають вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами)).

Здобувачка має 37 наукових публікацій, серед яких: 6 статей – надрукованих у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України категорії Б, із яких – 1 економічного профілю; 1 – одноосібний розділ монографії у закордонному періодичному виданні (США); 1 – розділ колективної монографії у закордонному періодичному виданні, що індексується у наукометричній базі даних Scopus; 1 – розділ у колективній монографії у вітчизняному видавництві; 28 – тез доповідей на міжнародних, всеукраїнських та університетських конференціях, що відповідає вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії.

Публікації у наукових фахових виданнях України з філософських наук:

1. Бурашнікова О. С. Міжнародний досвід цифровізації у податковій сфері. *Humanities studies. Zaporizhzhia* : Publishing house «Helvetica», 2023. 14 (91). С. 148-157.

DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-14-91-17>

URL: <http://humstudies.com.ua/article/view/277865/272613>

2. Бурашнікова О. С. Філософія цифровізації податкової системи у контексті державності та сталого розвитку. *Humanities studies. Zaporizhzhia*: Publishing house «Helvetica», 2025. № 24(101). С. 9–21.

DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-01>

URL: <https://humstudies.com.ua/article/view/340853/328845>

3. Бурашнікова О. С. Феномен цифровізації податкової системи як чинник сталого розвитку: соціально-філософський аналіз. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Одеса, 2025. № 55. С. 12-18.

DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v055.2025.2>

URL: https://apfs.nuoua.od.ua/archive/55_2025/4.pdf

4. Бурашнікова О. С. Соціально-філософський аналіз цифровізації податкової системи як втілення нової форми суспільного договору. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 62, С. 24-34.

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.62.3>

URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/62_2025/5.pdf

5. Бурашнікова О. С. Концепція цифрової податкової системи як підґрунтя держави сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Випуск 63, С. 45–55.

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.5>

URL: https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/63_2025/7.pdf

Стаття, яка додатково відображає наукові результати дисертації:

6. Воронкова В. Г., Бурашнікова О. С. Синергетична методологія дослідження цифрових інструментів ефективного функціонування податкової системи. *Цифрова економіка та економічна безпека*. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2024. Вип. 1(10) С. 60-66.

DOI: [10.33930/ed.2019.5007.47\(12\)-6](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.47(12)-6)

URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/301/287>

Розділи зарубіжних монографій

7. Бурашнікова О. С. Міжнародний досвід побудови цифрових та інтелектуальних податкових сервісів та систем. *Vectors of the development of science and education in the modern world* : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2023. С. 46-66.

<https://doi.org/10.51587/9798-9866-95976-2023-014-46-66>

URL: <https://surl.li/pnxago>

Розділи монографії в закордонному періодичному виданні, що індексується у наукометричній базі даних Scopus:

8. Voronkova V., Nikitenko V., Metelenko N., Silina I., Popova A., Slyusar M., Burashnikova O., Afonov R. Synergy of digital technologies and green development and their impact on achieving a sustainable environment in the conditions of instability. *Transformations of national economies*

under conditions of instability. Collective monograph Edited by Tetiana Cherniavska. Tallinn Estonia. P. 73-111.

DOI: <https://doi.org/10.21303/978-9916-9850-6-9.ch3>

URL: <https://monograph.route.ee/rout/catalog/book/978-9916-9850-6-9>

Розділи монографій у вітчизняному виданстві

9. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О., Фурсін О. О., Коломоєць І. В., Фурманова О. В., Грамчук М. О., Бурашнікова О. С. *Цифрова трансформація екологічного менеджменту: гуманізм, урбанізм, туризм і право в контексті сталого розвитку. Екологічний менеджмент у системі цифрових інновацій сталого розвитку: стратегії для зеленої економіки та бізнесу* / За ред. д.філософ.н., проф. Воронкової В. Г., д.е.н., проф. Метеленко Н. Г.: Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 71-141.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-542-9-2>

URL: <https://surl.li/swwxjv>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Бурашнікова О. С. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби: теорія і сучасна практика. *The 14th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects»* (August 25-27, 2022). CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. С. 410-419.

URL: <https://surl.li/itkegf>

11. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Зарубіжний досвід цифровізації податкової служби у країнах ЄС. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя, ЗНУ, 2022. С. 97-100.

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf2/znirbyk_22.pdf

12. Бурашнікова О. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби. *Цифрова трансформація соціоекономічних, управлінських та освітянських систем сучасного суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2022 року* / Ред.-упорядник: д.філософ.н., проф., В. Г. Воронкова. Львів: Liga-Pres, 2022. С. 35-42.

URL: <https://surl.li/zv1alb>

13. Бурашнікова О. С. Стратегія цифрових трансформацій управління системи податкової служби (на прикладі Запорізького регіону). *Проблеми та перспективи впровадження європейського досвіду диверсифікації сільського туризму в Україні на засадах креативності та збалансованості: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції 13-14 жовтня 2022 року*. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 62.

14. Мар'єнко В. Ю., Бурашнікова О. С., Грамчук М. О. Технології інформаційного забезпечення менеджменту як нового наукового напрямку ХХІ століття. *XI наукова конференція «Наукові підсумки 2022 року»: збірка наукових праць* (20.12.2022 р.). Харків : Технологічний центр, 2022. С. 66.

URL: <https://lnk.ua/EEMrQzvTj>

15. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Цифрові технології медицини у країнах ЄС. *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині)* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 лютого 2023 року). Запоріжжя : ЗДМУ, 2023. С. 47-49.

URL: <https://lnk.ua/JGRk30LEt>

16. Бурашнікова О. С. Принципи оподаткування як чинники сприяння економічному розвитку. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. Т.5. С. 204-206.

URL: <https://surl.li/dcvprk>

17. Бурашнікова О. Інноваційна політика впровадження «цифрового податку» епохи цифрової економіки. *Managerial, social and technological innovations – the basis of the public good – Vadybinės, socialinės ir technologinės inovacijos – visuomenės gerovės pagrindas* :

tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos tezių rinkinys. Lithuania Marijampolė, Marijampolės kolegija, 2023. С. 11-12.

URL: <https://lnk.ua/gL1xKgckh>

18. Бурашнікова О. С. Трансформація податкової системи в умовах цифрової економіки. *Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2023 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Олді+, 2023. С. 253-257.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf7/zbirnyk_23.pdf

19. Воронкова В. Г., Бурашнікова О. С. Міжнародний досвід податкових систем світу: податкова система у Сінгапурі. *Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України» 17-20 жовтня 2023 року Запоріжжя: ЗНУ, 2023. С. 528-529.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf6/zbirnyk_23.pdf

20. Бурашнікова О. Синергетична методологія аналізу податкової системи. *Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 листопада 2023 року / Наукові редактори: д.філософ.н., проф., В. Г. Воронкова, д.е.н., проф. Метеленко Н.Г. Львів: Торунь-Liha-Pres, 2023. С. 269-275.*

URL: <https://surl.li/odvgyq>

21. Бурашнікова О. С. Сучасний стан та креативні цифрові технології у податковій сфері (міжнародний досвід). *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та напрями вдосконалення в економічній та технічній наукових сферах» (5-6 грудня 2023р., м. Запоріжжя)/за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя, ЗНУ, 2023. С. 338-340.*

URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/19174/1/0057006.pdf>

22. Бурашнікова О. С. Формування новітньої парадигми податкової системи у країнах ЄС. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 17-19 квітня 2024 р. Електронне видання у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2024. Т.1. С. 40-44.*

URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/44750/1/TEZY.pdf>

23. Бурашнікова О. Нові можливості та виклики для управління податками в умовах цифровізації. *Theory and Practice: Problems and Prospects: International Scientific-Practical Conference: Book of Abstracts, 14th–15th of May. Virtual Conference. Kaunas, Lithuanian Sports University, 2024. С. 36.*

URL: <https://lnk.ua/s1pboF3b3>

24. Бурашнікова О. Екологічне оподаткування підприємств в умовах цифровізації. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності: матеріали V-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 травня 2024 року / За заг. редак. проф. Ткаченко А. М. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2024. С. 355-357.*

URL: <https://surl.li/dpnrms>

25. Бурашнікова О. С. Податкова система медичної галузі в країнах Європейського союзу. Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині): зб. Матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 лютого 2024 року). Запоріжжя: ЗДМФУ, 2024. С. 281-283.

URL: https://mphu.edu.ua/upload/razdel/240405_zb.pdf

26. Бурашнікова О. С. Синергетична парадигма податкової сфери. *Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів. Можливості та механізми підтримки бізнесу в умовах європейської інтеграції [Електронний ресурс] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*

здоб. вищ. освіти і мол. вчених, 26 квітня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 135-141.

URL: <https://biotechuniv.edu.ua/nauka/konferentsiyi/>

27. Бурашнікова О. Технології інформаційного забезпечення (ІТ) у менеджменті податкової системи (досвід країн ЄС). *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2024»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. Т.5. С. 353-354.

URL: <https://surl.lt/hefdhu>

28. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Нововведення у сфері оподаткування в умовах сучасних викликів: зарубіжний досвід. *Інженерні інновації та розбудова національної економіки : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні (09–10 травня 2024 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2024. С. 899-903.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/conf10/zbirnyk_24.pdf

29. Бурашнікова О. С. Екологічний податок у Китаї як основа зеленої системи оподаткування, охорони довкілля та формування екологічно орієнтованої економіки. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 228-232.

URL: <https://lnk.ua/yGX53Ntzp>

30. Бурашнікова О. С. Цифрова податкова система як чинник сталого розвитку: міжнародні податкові правила. *Сучасні перспективи розвитку обліку, фінансів, економіки, управління, права та інженерії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 грудня 2024 р., м. Запоріжжя) / за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. С. 259-260.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/sprofeupi25/zbirnyk.pdf

31. Бурашнікова О. С. Особливості оподаткування в розвинених країнах Азії: порівняльний аналіз. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції 23-24 квітня 2025 р. у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В. В. Храпкіна, К. В. Пічик. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2025. Т.1. 587 с.*

URL: <https://surl.li/baccdq>

32. Бурашнікова О. Податкові системи країн Азії: структура, особливості та тенденції розвитку. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2025»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. Т.5. С. 94.

URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2025/tom_5.pdf

33. Бурашнікова О. С. Вплив податкового контролю на функціонування криптовалют і блокчейн-технологій: регуляторні механізми та виклики прозорості. *Інженерні інновації та розбудова національної економіки : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні (15–16 травня 2025 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2025. С. 755-760.*

URL: https://www.znu.edu.ua/ii_znu/nauka/2025/4zbirnik_konfer_2025.pdf

34. Бурашнікова О. С. Цифрові технології в податковій системі: можливості, виклики та перспективи *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва та торгівлі: матеріали VI-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 травня 2025 року. / За заг. редак. проф. Ткаченко А. М. Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2025. С. 199-200.*

URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2025/tom_5.pdf

35. Бурашнікова О. С., Воронкова В. Г. Соціально-філософські засади цифрової податкової культури як маркера суспільства: між технологією та відповідальністю. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих учених та здобувачів вищої освіти «Актуальні питання суспільства у сферах екологічної та цивільної безпеки, енергозбереження, менеджменту та економіки»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С. 170-172.

URL: <https://surl.li/txygdX>

36. Бурашнікова О. С. Світоглядні передові моделі цифровізації податкової системи в контексті глобальних викликів. *Вплив штучного інтелекту на розвиток людини, суспільства, освіти, культури, економіки в умовах війни і поствоєнного відновлення : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції 21–22 листопада 2025 року / ред.-упорядники: д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкова, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко*. Львів. Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 180-185.

URL: <https://lnk.ua/vlhTNR3a>

37. Бурашнікова О. С. Феномен податкової системи медицини та «здоров'я як суспільного блага». *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини: зб. матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 лютого 2026 року)*. Запоріжжя: ЗДМФУ, 2026. С. 63-65.

URL: https://mphu.edu.ua/p_4060.html

У дискусії взяли участь голова, рецензент, офіційні опоненти та висловили зауваження:

ЧАЙКА Ірина Юріївна, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету – оцінка позитивна без зауважень.

Рецензент – МАСЮК Олег Петрович, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету.

1. На мою думку певною мірою все ж видається дискусійним філософське осмислення авторкою цифровізації податкової системи як універсального механізму формування суспільної довіри, представлене на с. 59, а також її онтологічна (с. 70), гносеологічна та аксіологічна інтерпретація (с. 71). Безперечно, такий підхід є науково значущим, оскільки у соціально-філософському вимірі авторка переконливо доводить, що довіра є не лише наслідком технологічної ефективності державного управління, а й виявом моральної легітимності влади, справедливості суспільних відносин і ціннісно-комунікативної взаємодії між державою та громадянином. Водночас доцільно було б поглибити аргументацію щодо онтологічного статусу цифрових технологій у процесі формування суспільної довіри у контексті трансформаційних процесів. Також дискусійним залишається питання, чи можуть цифрові інновації виступати самодостатнім чинником конституювання довіри як фундаментальної соціальної цінності, чи їхня роль полягає передусім у створенні інституційних, комунікативних та аксіологічних передумов для її становлення.

2. Певні зауваження викликає інтерпретація трансформації податкової системи від фіскально-контрольної до сервісно-аналітичної моделі як прояву її якісно нової соціальної природи. У соціально-філософському вимірі доцільно чіткіше розмежувати техніко-технологічний рівень цифрової модернізації та власне соціально-онтологічні зміни державних інститутів. Водночас, як свідчать сучасні соціально-філософські дослідження, технологічне вдосконалення механізмів управління саме по собі ще не означає трансформації соціальної сутності держави, природи влади чи характеру суспільних відносин. Такі висновки потребують ширшого обґрунтування з позицій соціальної онтології, політичної філософії та філософії технологій.

3. На стор. 66 авторка зазначає, що «...у межах гнучких економічних та філософських моделей поняттєво-категоріальний апарат цифровізації податкової системи свідчить про перехід від фіскально-контрольної моделі до інтелектуально-сервісної та довірчої моделі податкового адміністрування, де технології стають інструментом забезпечення справедливості, прозорості та соціального контракту між державою і платниками податків». На мою думку, дана авторська інтерпретація потребує подальшого соціально-філософського

осмислення. Цифрова трансформація актуалізує не лише технічні питання розвитку цифрових сервісів, алгоритмізації управлінських процесів, використання штучного інтелекту, великих даних, електронної ідентифікації та цифрової взаємодії між державою і громадянами, а й фундаментальні філософські проблеми свободи і контролю, довіри, автономії особистості, цифрової відповідальності, інформаційної справедливості, прозорості алгоритмів та захисту людської гідності. У цьому контексті перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення соціально-філософської концепції цифрового суспільного договору, яка поєднувала б техніко-технологічну ефективність цифрового врядування із принципами гуманізму, соціальної справедливості, демократичної підзвітності, прав людини та етичного використання цифрових технологій.

Опонент – КРАВЧЕНКО Алла Анатоліївна, доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри філософії, соціології та політології Державного торговельно-економічного університету (м. Київ).

1. Важливим здобутком дисертації є введення категорій «цифрова податкова довіра», «алгоритмічна справедливість», а також використання понять «цифровий суспільний договір» і «цивілізаційна готовність». Водночас їх співвідношення не завжди достатньо чітко концептуально розмежоване. Зокрема, алгоритмічна справедливість подекуди фактично ототожнюється з неупередженістю, стандартизованістю та прозорістю алгоритму, хоча філософське поняття справедливості може охоплювати також дистрибутивний, процедурний та інші виміри. Було б доцільно конкретизувати критерії, за якими можна відрізнити саме «цифрову податкову довіру» від ширшого поняття інституційної довіри та встановити рівень цивілізаційної готовності суспільства.

2. Методологічний інструментарій роботи є досить широким: авторка залучає діалектичний, системний, синергетичний, постструктуралістський, постмодерний, феноменологічний, постфеноменологічний, постгерменевтичний та інші підходи (с. 27–30). Такий методологічний плюралізм відповідає складності предмета, проте водночас дещо ускладнює розуміння їх ієрархії та функціонального розподілу. Більш чітке визначення, який саме метод забезпечував розв'язання кожного конкретного завдання і в чому полягає інтегральна авторська методологія, посилює б методологічну визначеність дослідження.

3. Значний матеріал присвячено міжнародному досвіду застосування ШІ у податкових системах. Водночас порівняльний потенціал цього матеріалу був би вищим за умови використання єдиної системи критеріїв: ступінь автоматизації, прозорість алгоритмів, механізми людського контролю, захист персональних даних, доступність цифрових сервісів, результати впровадження та можливість адаптації до України. Крім того, окремі технологічні й футурологічні сюжети роботи потребують чіткішого розмежування між уже інституціоналізованими практиками та прогностичними сценаріями розвитку цифрової цивілізації.

4. У роботі неодноразово відтворюється логічний зв'язок «цифровізація – прозорість – довіра – добровільне виконання податкових зобов'язань – сталий розвиток», особливо виразно сформульований на с. 157. Ця модель є продуктивною, однак переважно має нормативно-концептуальний характер. Додаткового обґрунтування потребують умови, за яких цифровізація справді породжує довіру, адже сама дисертантка переконливо показує у другому розділі, що непрозорість алгоритмів, цифрова нерівність чи надмірний контроль здатні, навпаки, її знижувати. Тобто доцільно чіткіше визначити умови переходу від технологічної ефективності до соціальної легітимності. **Відповідь**

5. У тексті дисертації наявні окремі редакційні, технічні та мовностилістичні недоліки. Вони не впливають на зміст і наукову цінність дослідження, однак потребують додаткового редакційного опрацювання.

Опонент – ДОЛЬСЬКА Ольга Олексіївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних наук Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

1. Виникає живе зацікавлення онтологічного та гносеологічного значення цифрової стратегії у контексті сучасних моделей оподаткування. Авторка пише: «сформовано соціально-філософську модель цифровізації податкової системи як чинника сталого розвитку

в умовах повоєнного відновлення України, що представляє собою виявлення онтології держави, яка поєднує ефективність, прозорість та соціальну справедливість» (с. 3).

Мова йде про «онтологію держави» у контексті активізації саме дієвої характеристики таких категорій, як Справедливість, Прозорість, Гуманістична стратегія щодо відношень між громадянами і державою?

2. Авторка дисертації висуває тезу про те, що «дослідження довіри до державних інституцій по суті є переосмисленням дійсності управління в цифрову епоху», спираючись на роботу М. Кастельса. Але останній писав про владу національних держав (М. Кастельс «Мережеве суспільство»). Поруч із цим висунуто ідею про домінування транснаціональних корпорацій: «Тенденція до централізації податкових функцій у транснаціональних корпораціях сприяла автоматизації податкових процесів та впровадженню моделей міждержавної співпраці, що сприяє просуванню цифрової трансформації корпоративних податкових операцій».

Але транснаціональні корпорації виступають проти існування національних держав і «намагаються працювати» без звернення до останніх. Як поєднати ці діалектично протилежні тези?

3. Є різні програми, які визначають ступінь якості Штучного інтелекту. Є дуже «дорогі», ціна яких неймовірно висока. За які кошти будуть здійснені закупівлі таких складних приладів сучасних технологій, і хто буде компенсувати їх вартість? Ціна буде мати підґрунтя на податках?

4. Олена Сергіївна розробила методологію дослідження цифрової податкової, тим самим робота має і теоретичне значення, і практичне. Авторка дає моделі, використовуючи міждисциплінарний підхід, але, оскільки багато матеріалу дисертантка бере із напрямів суто прикладного і практичного характеру, було б доцільним звернутися до трансдисциплінарного підходу. Це був необхідним кроком, бо прикладний характер роботи має бути висвітлений і у методологічному безкраї.

Опонент – УТЮЖ Ірини Геннадіївни, доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри суспільних дисциплін Запорізького державного медико-фармацевтичного університету.

1. Певні зауваження викликає використання автором постфеноменологічного підходу при аналізі цифровізації податкового адміністрування. Зокрема, твердження про те, що «довіра формується не лише до інституції, а й до інтерфейсу, цифрової платформи, алгоритму», а також характеристика платника податків як «цифрового суб'єкта» потребують додаткового теоретико-методологічного обґрунтування.

У контексті постфеноменології Дон Ідхе центральним є поняття технологічного опосередкування (technological mediation), відповідно до якого технології не виступають самостійними об'єктами довіри, а змінюють способи взаємодії людини зі світом та соціальними інститутами. Тому доцільно було б чіткіше розкрити, яким саме чином цифрові платформи й алгоритмічні системи опосередковують взаємодію платника податків із державою, а також уточнити методологічний зміст використаних понять «цифровий суб'єкт» та «антропологічна трансформація». Це дозволило б повніше реалізувати потенціал постфеноменологічного підходу та посилити аргументацію дисертаційного дослідження.

2. На с. 95 авторка визначає, що «штучний інтелект (ШІ) вивчає та розробляє теорії, методи, технології та прикладні системи для моделювання, розширення та розвитку людського інтелекту». Таке формулювання викликає певні методологічні та термінологічні зауваження. Насамперед, штучний інтелект не є суб'єктом наукового пізнання і, відповідно, не «вивчає» теорії чи методи; йдеться про галузь досліджень у сфері штучного інтелекту або відповідний напрям комп'ютерних наук. Крім того, твердження про «розвиток людського інтелекту» як безпосередню мету штучного інтелекту також потребує уточнення, оскільки сучасні наукові підходи визначають ШІ насамперед як сукупність методів, алгоритмів і технологій, спрямованих на моделювання, імітацію або відтворення окремих когнітивних функцій людини, тоді як розвиток людського інтелекту є можливим наслідком їх застосування, а не сутнісною характеристикою самого ШІ.

Загалом у другому розділі простежується певне переважання техніко-технологічного

опису систем штучного інтелекту над їх соціально-філософським осмисленням. Визначення штучного інтелекту та характеристика його функціональних можливостей подані переважно в категоріях комп'ютерних наук, тоді як для дисертаційного дослідження зі спеціальності «Філософія» доцільно було б більшою мірою зосередитися на аналізі його онтологічного, антропологічного та аксіологічного вимірів. Зокрема, поглибити дослідження впливу штучного інтелекту на трансформацію суб'єктності людини, характер соціальної взаємодії, механізми прийняття рішень, відповідальності, довіри та функціонування суспільних інститутів. Такий підхід дозволив би повніше розкрити соціально-філософську специфіку дисертації та чіткіше відмежувати її від праць, присвячених переважно технічним аспектам розвитку систем штучного інтелекту.

3. У тексті на сторінці 159 зазначено, що «європейські та американські країни розробили стандарти у галузі штучного інтелекту». Таке формулювання є термінологічно некоректним, оскільки поняття «американські країни» охоплює всі держави американського континенту, тоді як із контексту незрозуміло, чи авторка має на увазі лише США. Доцільно конкретизувати суб'єктів, наприклад: «країни Європи та США», або, якщо йдеться про ширше коло держав, перелічити їх чи вказати відповідні міжнародні організації.

Можна звернути увагу і на іншу неточність. Формулювання: «Європейські та американські країни, а також міжнародні організації розробили стандарти...» не зовсім відповідає реальності. Значна частина документів є не стандартами, а етичними принципами, рекомендаціями, рамками регулювання або нормативно-правовими актами. Тому з наукової точки зору точніше було б говорити про «міжнародні принципи, етичні рекомендації, стандарти та нормативно-правові акти у сфері штучного інтелекту», а не узагальнювати їх одним словом «стандарти».

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Бурашніковій Олені Сергіївні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки

За спеціальністю 033 Філософія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради

І.Ю. Чайка